

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

13 Ekim 2025 – Sayı 78

Bu hizmet size 2blackdot ve TEMA Grup tarafından ücretsiz verilmektedir. Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

*** Yasal Uyarı:*** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; a racı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı 2blackdot ve Hakan Çalışkantürk sorumlu tutulamaz.

2blackdot haftalık bülteni yönetici özeti:

 Genel Çerçeve

2025 yılı itibarıyla ABD ve Çin arasındaki rekabet, sadece ticari tarifelerden ibaret olmaktan çıkmış; **teknoloji, finans, enerji, nadir elementler ve lojistik ağlar** dahil çok boyutlu bir “küresel paylaşım savaşı”na dönüşmüştür. Donald Trump’ın ikinci döneminde uyguladığı agresif tarife politikaları ile Çin’in **nadir toprak elementlerini stratejik silah olarak kullanması**, küresel sistemde yeni bir bloklaşmanın temellerini atmaktadır.

 1. Tarife Savaşları ve Ekonomik Çekişmenin Temelleri

- 2018’de başlayan ticaret savaşları, 2025’te yeniden alevlendi.
- ABD, Çin mallarına uyguladığı tarifeleri %145’e kadar çıkardı; Çin de misillemeyle %125 oranında vergi koydu.
- Mayıs 2025’teki **Cenevre Ateşkesi** ile geçici yumuşama yaşansa da, yapısal sorunlar çözülemedi.
- Tarife savaşı, fiilen **küresel ticaret akışlarını yavaşlatan ambargo etkisi** yarattı.

 2. “Çip Savaşları”: Teknolojinin Yeni Cephesi

- ABD, **CHIPS Act (2022)** ve **BIS ihracat kontrolleri** ile Çin’in ileri yarı iletkenlere erişimini sınırladı.
- 2023’te çıkarılan **Outbound Investment (EO 14105)** kararnamesi, Amerikan sermayesinin Çin’in AI ve kuantum bilişim yatırımlarına girişini yasakladı.
- Trump yönetimi, “kritik yazılım” ve **EDA yazılımlarının ihracatını da durdurarak** baskıyı artırdı.
- Çin, **yerli çip üretimi ve Ar-Ge ikamesine** yönelerek uzun vadeli direniş stratejisi geliştirdi.

 Bu cephe, 21. yüzyılın “teknolojik petrolü” sayılan yarı iletkenlerin kimde kalacağı mücadelesine dönüşmüştür.

 3. Çin’in “Nadir Element” Kozu

- Çin, dünya nadir toprak üretiminin %70’ini, işleme kapasitesinin %90’ını kontrol ediyor.
- Eylül-Ekim 2025’te Pekin, **holmiyum, erbiyum, tuliyum, europiyum ve iterbiyum** gibi 12 elementi kapsayan yeni ihracat kısıtlamaları getirdi.
- Çin dışındaki şirketler dahi Çin teknolojisi kullanıyorsa, Pekin’in **lisansına tabi hale getirildi**.
- Bu adım, “**küresel tedarik zincirini rehin alma**” suçlamalarına yol açtı ve Batı başkentlerinde alarm yarattı.

 4. Trump’ın Tepkisi: Sert Misilleme Dalgası

- Trump yönetimi, Çin’in hamlesini “düşmanca tutum” olarak nitelendirdi.
- 1 Kasım 2025’ten itibaren **+%100 ek gümrük vergisi** ve **kritik yazılım ihracat yasağı** getirileceğini duyurdu.
- Bu karar, S&P 500’de %2,7 düşüşe yol açarak piyasalarda “yeni ticaret savaşı” endişesini tetikledi.
- Trump’ın “her Çin elementine karşı bizde iki koz var” ifadesi, finansal yaptırımlar ve dolar gücünü devreye sokabileceğinin sinyaliydi.

 5. Çok Cepheli Gerilim Alanları Tarım

- Çin, ABD’nin soya ihracatını keserek **tarım kozunu** kullandı; ABD fiyatlarını baskıladı.
- Trump yönetimi, çiftçileri destekleme sözü verip Çin’i yeni alım anlaşmalarına zorladı.

 Enerji

- Çin, ABD LNG ve petrol ithalatını azaltarak **Rusya ve Ortadoğu’ya yöneldi**.
- ABD, bu durumu Rusya’ya dolaylı destek olarak niteledi.

 Savunma ve Askerî Teknoloji

- Çin, **Lockheed Martin, Raytheon, General Dynamics** gibi ABD’li savunma devlerini yaptırım listesine aldı.
- ABD ise **Huawei, ZTE, SMIC** gibi Çinli firmalara yönelik kısıtlamaları genişletti.

 Yapay Zekâ ve Yarı İletkenler

- Qualcomm ve Nvidia, Çin’in antitröst soruşturmalarının hedefi oldu.
- AI rekabeti, teknoloji ekosistemlerinin **bloklaşmasına** yol açıyor.

Denizcilik ve Lojistik

- ABD, Çin menşeli gemilere liman başına 50\$ ücret koydu; Çin karşılık olarak ABD bağlantılı gemilere **400 Yuan (56\$)** vergi uyguladı.
- Bu durum, **küresel taşımacılık maliyetlerini artırarak tedarik zincirlerini** tehdit ediyor.

Havacılık

- ABD, Çin havayollarının Rus hava sahasını kullanmasını yasaklamayı gündeme aldı.
- Çin ise bu girişimi “sorumsuz adım” olarak niteledi; hava rotalarında jeopolitik rekabet derinleşti.

6. Küresel Paylaşım Savaşı: Ne Paylaşıyor?

Alan	Paylaşım Unsurları
 Teknoloji	AI, yarı iletken, EDA, bulut altyapısı
 Kaynaklar	REE, batarya mineralleri, ileri malzemeler
 Standartlar	5G/6G, veri güvenliği, AI regülasyonları
 Lojistik	Deniz-demiryolu koridorları, üretim üsleri
 Sermaye	Doğrudan yatırım ve outbound kısıtlamalar
 Yetenek & Veri	Ar-Ge kümeleri, veri akışları

Bu paylaşım, “**yenı küresel hegemonya**” mücadelesinin eksenini oluşturmaktadır.

7. Olası Senaryolar

- Sert Ayrışma:** Tedarik zincirleri iki blokta kalır, maliyet artar, inovasyon hızı düşer.
- Kontrollü Rekabet:** Mini-mutabakatlarla sınırlı geçişkenlik korunur.
- Modüler Yakınsama:** Kritik sektörlerde ayrışma sürerken, düşük teknolojide iş birliği devam eder.

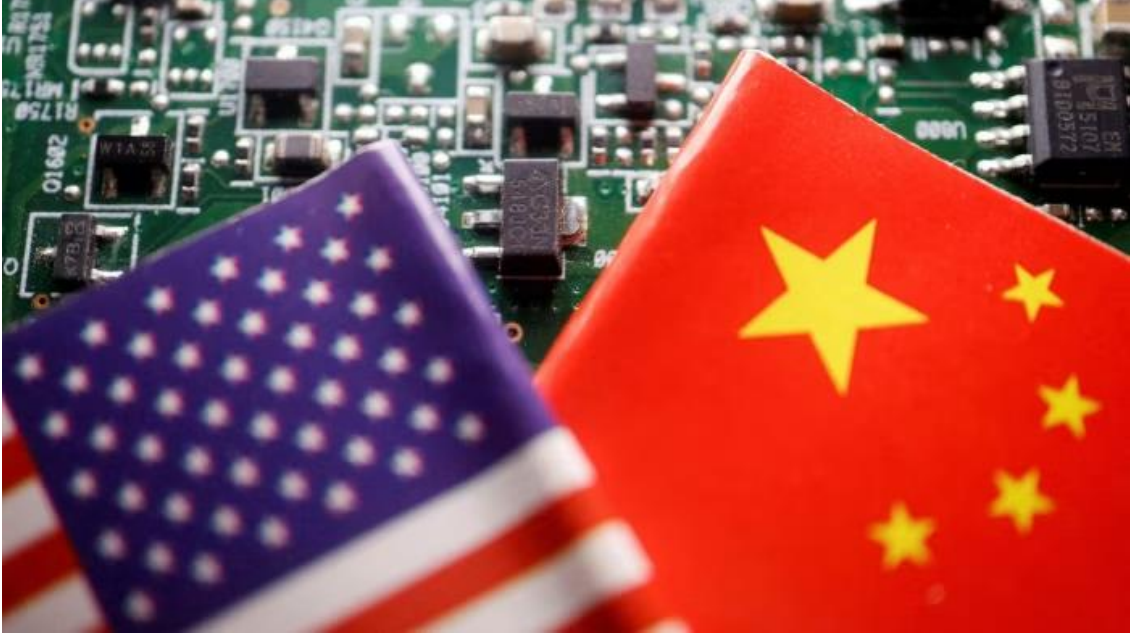
TR 8. Türkiye’ye Etkileri

- Riskler:**
 - Küresel ticaret daralması → Türk ihracatında yavaşlama.
 - Nadir element kısıtları → savunma, elektrikli araç ve enerji teknolojilerinde maliyet artışı.
- Fırsatlar:**
 - Tedarik zincirlerinin “Çin dışı” yeniden yapılanması → Türkiye’ye yatırım akışı.
 - Coğrafi konum ve Gümrük Birliği avantajı → üretim üssü potansiyeli.
- Stratejik Ders:**
 - Türkiye, kritik hammaddelede bağımlılığı azaltmalı, Orta Koridor lojistik ağını jeoekonomik koz olarak kullanmalıdır.

Sonuç: VUCA Çağında Yeni Ekonomik Düzen

- ABD–Çin hattındaki gerilim, **küresel ticaret sisteminin yapısını dönüştürmekte** ve tüm ülkeleri konum almaya zorlamaktadır.
- Türkiye gibi orta ölçekli ekonomiler için en akılcı strateji, “**bloklar arası köprü ülke**” konumunu koruyarak hem yatırım hem diplomasi alanında çok taraflı denge kurmaktır.
- Ticaretin silah haline geldiği bu dönemde **iş birliği kanallarını açık tutmak**, küresel refah açısından hayati önem taşımaktadır.

TARİFE, TEKNOLOJİ VE ÜRETİM AĞLARI ÜZERİNDEN ABD-ÇİN 3 NCÜ KÜRESEL PAYLAŞIM SAVAŞINDA GELİNEREN NOKTA

- *Dönem İçindeki Gelişmeler Paralelinde Bazı Ön Tespitler:*
- *Giriş*
- *Tarife Savaşlarının Başlangıcı ve Nedenleri*
- *Tarife Müzakereleri ve Geçici Ateşkesler*
- *“Çip Savaşları”: ABD’nin Teknoloji Kısıtlamaları ve Nedenleri*
- *Çin’in Misillemeleri ve Nadir Toprak Elementleri Kozu*
- *Trump’ın Sert Tepkisi: “Düşmanca Tutum” Suçlamaları*
- *Çok Cepheli Ekonomik ve Teknolojik Gerilimler*
- *Sonuç (Küresel Paylaşım Savaşı) ve Türkiye’ye Etkileri*

1. Dönem İçindeki Gelişmeler Paralelinde Bazı Ön Tespitler:

- **Tarife savaşları (2018-2025)**, ABD-Çin rekabetinin sadece bir yüzünü: “gümrük vergileri, ihracat kontrolleri, yatırım kısıtlamaları, antitröst ve yaptırımlar, hammadde/lojistik kaldırıcıları” oluşturuyor. Bu kombinasyon özellikle **yarı iletkenler/AI, nadir toprak elementleri, temiz enerji tedarik zincirleri ve çifte kullanımlı (sivil/askerî) yazılımlar** etrafında düğümleniyor.
- **2025 takvimi:** Mayıs’taki Cenevre uzlaşısı ile karşılıklı tarifeler geçici olarak düşürüldü ve **90 günlük ateşkes** ilan edildi (Ağustos’ta **11 Kasım civarına kadar** uzatıldı); ancak Ekim ayında Pekin’in **REE¹/teknoloji ihracat kısıtlarını sıkılaştırması** ve **Qualcomm’a yeni bir antitröst soruşturması** açması, Washington’un **1 Kasım’dan itibaren +%100 ek tarife** ve “kritik yazılımlara” ihracat kontrolleri tehdidiyle tırmanışa döndü.
- **Çip savaşının özü:** ABD’nin temel hedefi, Çin’in ileri hesaplama (AI GPU), yarı iletken üretim ekipmanı ve EDA/kritik yazılım erişimini sınırlandırmak ve **askerî-çift kullanımlı yeteneklerinin** hızını kesmek; bunun için 7 Ekim 2022’den beri kademeli **BIS ihracat kontrolleri** ve **2023 tarihli Outbound Investment (EO 14105) rejimi** yürürlükte. Çin ise **REE/kimyasal-ileri malzeme ihracat kontrolleri** ve **antitröst mekanizmalarını** “karşı-kaldıraç” olarak kullanıyor.
- **Gerçeklik testi – “Nadir elementlerde tek el” söylemi:** 2024’te küresel REE üretimi ~390 bin ton REO; Çin’in payı ~270 bin ton (işleme/ayırmada daha da yüksek). Bu, Pekin’e **kısa vadede güçlü bir pazarlık kozu** veriyor; ABD’nin “bizim iki elementimiz var” iddiası **üretim/ayırma gerçekleriyle tam örtüşmüyor** (ABD üretimi sınırlı, ara işleme ve miktatsız üretiminde bağımlılık sürüyor).

¹ REE; Nadir Yer Elementleri (NYE), yenilenebilir enerji üretimi ve dağıtımı, hibrit ve elektrikli araçlar, tüketici elektroniği, sağlık hizmetlerinde görüntüleme teknolojileri gibi birçok “yeşil” teknolojide yaygın kullanımları nedeniyle kritik metaller olarak kabul edilir. Bu nedenle NYE, maden endüstrisi için daha cazip emtia hedefleri haline geliyor. NYE, Hafif NYE (HNYE; La-Eu: atom numaraları 57 ila 63 arasında) ve Ağır REE (ANYE; Gd-Lu: atom numaraları 64 ila 71 arasında) olmak üzere iki alt gruba ayrılabilir.

[https://mines.itu.edu.tr/haberler/2023/01/24/son-nadir-toprak-elementi-\(ree\)-%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1](https://mines.itu.edu.tr/haberler/2023/01/24/son-nadir-toprak-elementi-(ree)-%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1)

2. Giriş

Dünyanın en büyük iki ekonomisi olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında son yıllarda tırmanan ticaret ve teknoloji gerilimi, **tarife savaşlarından “çip savaşlarına”** uzanan çok boyutlu bir rekabet ortamı yaratmıştır. Bu süreç, geleneksel ticari anlaşmazlıkların ötesine geçerek yarı iletkenler, yapay zekâ, nadir toprak elementleri ve savunma sanayii gibi stratejik alanları da kapsayan kapsamlı bir ekonomik çekişmeye dönüşmüştür. Özellikle 2025 yılında yeniden ABD Başkanı olan Donald Trump’ın uygulamaya koyduğu sert tarife politikaları ve Çin’in buna misilleme olarak kritik ham maddeler ile teknolojilere ihracat kısıtlamaları getirmesi, **küresel tedarik zincirlerini ve ekonomik dengeleri sarsan** gelişmelere yol açmıştır. İncelenmesi gereken **tarife savaşlarının altında yatan nedenler, ABD’nin teknoloji transferini engellemeye yönelik çip savaşı hamleleri, Çin’in nadir element kozunu kullanması** ve iki ülke arasındaki gerilimin farklı cepheleridir.

3. Tarife Savaşlarının Başlangıcı ve Nedenleri

ABD-Çin **ticaret savaşının** tohumları, iki ülke arasındaki kronik ticaret dengesizliği ve Çin’in ekonomik uygulamalarına yönelik rahatsızlıkla atıldığını söylemek yanlış olmaz. ABD tarafı uzun süredir Çin’in **yüksek ticaret fazlası** (ABD’nin büyük ticaret açığı) ve **piyasa dışı uygulamaları** (zorunlu teknoloji transferleri, fikri mülkiyet ihlalleri, devlet sübvansiyonları vb.) nedeniyle ilişkilerin **adil olmadığını** savunmaktaydı. Donald Trump, bu sorunları düzeltmeyi ve **“Amerika’nın çıkarlarını korumayı”** başkanlık gündeminin merkezine koyarak 2018’de ilk tarife artışlarını başlatmıştı. 2020’de imzalanan “Birinci Aşama” anlaşmasıyla geçici bir ateşkes sağlansa da Çin’in tarımsal ürün alım hedeflerini tam olarak karşılamaması ve **yapısal sorunların çözülmemesi** gerginliği sürdürdü. 2025 yılının başında yeniden göreve gelen Trump yönetimi, ticaret savaşını daha da sertleştirerek **ek gümrük vergilerini görülmemiş seviyelere çıkardı**. ABD, 2 Nisan 2025’te Çin de dahil bazı ticaret ortaklarına ilave tarifeler duyurdu ve Pekin’in misillemesiyle karşılaştı. Karşılıklı tırmanan restleşme neticesinde ABD, Çin menşeli ürünlere uyguladığı gümrük vergilerini **%145’e**, Çin ise ABD mallarına yönelik vergileri **%125’e** kadar yükseltti. Bu düzeydeki üç haneli tarifeler fiilen iki ülke arasında **ticari ambargo** etkisi yaratarak küresel tedarik akışlarını tehdit etti. Trump yönetimi bu agresif adımı, Çin’i yeni bir ticaret anlaşmasına zorlamak ve **“karşılıklılık eksikliğini ve ulusal güvenlik endişelerini”** gidermek amacıyla attığını belirtti. Özetle, **tarife savaşlarının temel nedeni** ABD’nin Çin’i **adil olmayan ticaret uygulamalarıyla** suçlayarak kendi sanayisini korumak istemesi, Çin’in ise ekonomik egemenliğini ve gelişim modelini ABD baskısına karşı savunma çabasıdır.

Aapke Dreams Humare Goals | +91 7247075470 | www.fincart.com | Follow us Now [f](#) [i](#) [n](#) [s](#) [t](#)

4. Tarife Müzakereleri ve Geçici Ateşkesler

2025 boyunca hızla tırmanan tarife çatışmasını yatıştırmak için iki ülke defalarca müzakere masasına oturdu. **Mayıs 2025’te İsviçre’nin Cenevre kentinde** gerçekleştirilen ilk üst düzey görüşmeler sonucunda taraflar, gerilimi hafifletmek adına tarifeleri **geçici olarak 90 günlüğüne indirme** kararı aldılar. Anlaşmaya göre 14 Mayıs itibarıyla ABD, Çin mallarına uyguladığı vergiyi %145’ten %30’a düşürürken; Çin de ABD ürünlerindeki tarifesini %125’ten %10’a çekti. Bu **karşılıklı jest**, piyasalarca bir **ateşkes** olarak algılandı ve ilişkilerde yumuşama umutları doğurdu. Ardından **Haziran ayında Londra’da** ve **Temmuz sonunda Stockholm’de** devam eden müzakerelerde, taraflar geçici anlaşmanın uygulama çerçevesini netleştirdiler ve ateşkesi Ağustos ortasından itibaren **bir 90 gün daha uzatma** konusunda uzlaştılar. Nitekim ABD Başkanı Trump, 11 Ağustos’ta mevcut düşük tarife oranlarının 10

Kasım’a dek sürmesi için bir başkanlık emri imzalayarak süreyi resmen uzattı. Çin Ticaret Bakanlığı da eş zamanlı olarak misilleme amaçlı bazı ilave tarifelerin erteleneceğini açıkladı.

Bu geçici **“ticari detant”**, üç haneli tarifelerin yaratacağı tahribatı bir süreliğine önlese de sorunu kökten çözmekten uzaktı. **ABD tarafı**, Çin ile **“kazan-kazan” yerine “kazan-kaybet”** biçiminde işleyen bir düzen olduğunu, Pekin’in yapısal reformlara yanaşmadığını vurguluyordu. **Çin tarafı** ise ABD’nin tek taraflı baskılarından şikâyetçiydi. Uzmanlar, bu arka arkaya gelen **ateşkes uzatmalarının** esasen iki liderin beklenen yüz yüze zirvesine zaman kazandırma amacı taşıdığını belirttiler. Gerçekten de bu dönemde piyasalar bir anlaşmaya varılabileceği yönünde ihtiyatlı bir iyimserlik sergiledi; Asya borsalarında toparlanma görüldü. Bununla birlikte, **anlaşmazlığın temelindeki konular çözülmediği için belirsizlik devam etti**. Nitekim geçici uzlaşmalar sona ererken, Trump yönetimi Çin’den daha somut tavizler koparmak amacıyla tekrar baskıyı artırma yoluna gitti.

5. “Çip Savaşları”: ABD’nin Teknoloji Kısıtlamaları ve Nedenleri

Ticaret savaşının hemen yanında, belki ondan da önemli bir cephe olarak **“çip savaşları”** ortaya çıktı. Bu cephe, yüksek teknoloji ve milli güvenlik alanında ABD’nin Çin’in yükselişini frenleme stratejisini yansıtıyor. Eski ABD Başkanı Joe Biden döneminde başlayan ve Trump’ın ikinci döneminde de sürdürülen hamlelerle, **Çin’in ileri yarı iletken teknolojilere erişiminin engellenmesi** hedeflenmiştir. Biden, Ağustos 2022’de yürürlüğe giren **Çip ve Bilim Yasası (CHIPS Act)** ile ABD içinde yarı iletken üretimini teşvik ederken, bu teşviklerden yararlanan şirketlerin Çin’de ileri teknoloji çip üretimi yapmasını 10 yıl boyunca yasakladı. Ekim 2022’de ABD Ticaret Bakanlığı’na bağlı Sanayi ve Güvenlik Bürosu (BIS), **Çin’in en büyük bellek çipi üreticisi YMTC** ve yarı iletken ekipman üreticisi Naura gibi kritik firmaları ihracat kontrol listesine ekleyerek ABD üretimi çip ekipmanlarına erişimlerini kısıtladı.

Biden yönetimi ayrıca **Amerikan sermayesinin Çin’in hassas teknolojilerine akışını engellemeye** dönük adımlar attı. 10 Ağustos 2023’te imzalanan bir Başkanlık kararnamesiyle ABD’li şirketlerin **yarı iletken, kuantum bilişim ve yapay zekâ** gibi üç kritik alanda Çin’de risk sermayesi veya ortaklık yatırımı yapmaları sınırlandırıldı. Ekim 2023’te bu ihracat kontrolleri daha da sıkılaştırılarak Çin’e gelişmiş çip üretim ekipmanları ve belirli yapay zekâ çiplerinin satışı yasaklandı. Hatta Aralık 2024’te ABD, **24 tür yarı iletken üretim ekipmanı** ile gelişmiş çip geliştirmede kullanılan bazı özel yazılımların Çin’e ihracatını da durdurduğunu duyurdu. Bu politikaları devralan Trump yönetimi ise **ek olarak yapay zekâ çiplerine ihracat kontrolü** getirdi ve çip tasarımında kritik öneme sahip elektronik otomasyon (EDA) yazılımlarının Çin’e satışını tamamen yasakladı².

ABD’nin bu sert **teknoloji kısıtlamalarının temel nedeni**, Çin’in savunma ve yapay zekâ gibi stratejik alanlarda **ileri çip teknolojilerine erişimini engelleyerek** askeri ve ekonomik yükselişini yavaşlatmaktır. Washington, açıkça **yarı iletkenleri 21. yüzyılın “petrolü”** gibi görerek, bu alanda Çin’in kendisini geçmesinin hem ekonomik rekabet gücüne hem de ulusal güvenliğine tehdit oluşturacağını değerlendiriyor. Nitekim Biden yönetimi, Çin’i **“kilit teknolojileri ele geçirerek ulusal güvenliği tehdit etmekle”** suçladı ve buna karşı **ihracat kontrollerini** stratejisinin merkezine koydu. **Çip savaşının esas nedeni**, ABD’nin teknoloji üstünlüğünü ve tedarik zinciri kontrolünü sürdürme çabasına karşılık, Çin’in bu kısıtlamaları egemenlik ihlali sayıp kendi kendine yeterlilik hedefine sarılmasıdır.

²<https://www.tomshardware.com/tech-industry/semiconductors/trump-strikes-back-at-china-with-a-100-percent-tariff-and-critical-software-ban-major-escalation-retaliates-for-chinas-rare-earth-restrictions>

ABD'nin kısıtlamaları Çin teknoloji sektöründe **ciddi sarsıntılar** yarattıysa da tamamen etkisiz hale getiremedi. Örneğin, mobil işlemci üreticisi Qualcomm gelirinin %46'sını Çin pazarından elde etmekte olup, Çin'in talebi bu şirketler için hayati önem taşımaya devam ediyor. Ancak ABD'nin yasakları nedeniyle **Çinli firmalar gelişmiş ABD çiplerine ve üretim araçlarına erişemezken**, Pekin yönetimi buna **yerli teknolojiyi geliştirme ve alternatif kaynaklar bulma** politikasıyla karşılık veriyor. Bu da rekabeti sadece devletler arası değil, **iki ülkenin teknoloji şirketleri arasında da** keskin bir yarış haline getiriyor. Sonuç olarak çip savaşları, küresel yarı iletken ekosistemini **bloklara ayırıştırma** potansiyeli taşıyan ve **uzun vadeli etkileri olacak bir cephe**.

6. Çin'in Misillemeleri ve Nadir Toprak Elementleri Kozu

ABD'nin tarifeler ve çip kısıtlamalarıyla oluşturduğu baskıya **Çin de kendi ekonomik kozlarıyla** karşılık vermektedir. **Bu alandaki en dikkat çekici hamle, Çin'in sahip olduğu nadir toprak elementleri üzerindeki küresel tekel gücünü kullanmasıdır.** Nadir toprak elementleri, modern teknolojiye (elektrikli araçlar, akıllı telefonlar, rüzgâr türbinleri, füze sistemleri vb.) kritik öneme sahip 17 metalik elementten oluşur ve **dünyada üretilen nadir elementlerin yaklaşık %70'i Çin kaynaklıdır.**

No	Element Adı	Kimyasal Sembolü	Kullanım Alanları
1	Skandiyum	Sc	Havacılık alaşımları, yakıt hücreleri
2	İttriyum	Y	LED'ler, süperiletkenler, lazerler
3	Lantan	La	Kamera mercekleri, hidrojen depolama
4	Seryum	Ce	Katalizörler, cam cilası, otomobil egzoz sistemleri
5	Praseodim	Pr	Uçak motor alaşımları, yeşil cam üretimi
6	Neodim	Nd	Güçlü mıknatıslar (rüzgâr türbinleri, EV motorları)
7	Prometyum	Pm	Nükleer piller, radyolüminesans cihazları
8	Samaryum	Sm	Samaryum-kobalt mıknatıslar, reaktör kontrol çubukları
9	Evropiyum	Eu	Televizyon ve monitör fosforları, floresan lambalar
10	Gadolinyum	Gd	MRI kontrast maddesi, nükleer reaktör soğutucuları
11	Terbiyum	Tb	Yeşil fosforlar, mıknatıs katkısı
12	Disprozyum	Dy	Yüksek sıcaklık mıknatısları, nükleer reaktör kontrolü
13	Holmiyum	Ho	Lazerler, manyetik alan düzenleyiciler
14	Erbiyum	Er	Fiber optik amplifikatörleri, lazer cerrahisi
15	Tuliyum	Tm	X-ışını cihazları, yüksek verimli lazerler
16	İterbiyum	Yb	Fiber lazerleri, alaşımlar
17	Lutesyum	Lu	PET tarayıcı detektörleri, katalizörler

<https://ec.europa.eu/docs/critical-raw-materials-report-2023.pdf>

Dahası, Çin dünya genelindeki rafine nadir element ve mıknatıs üretim kapasitesinin **%85-90'ına** hakimdir. Bu, Pekin yönetimine **küresel tedarik zincirini etkileme** konusunda ciddi bir kaldıraç sağlamaktadır.

Eylül 2025'te Çin, bu kozunu belirgin şekilde kullanmaya başladı. 9 Eylül'de Çin Ticaret Bakanlığı, **nadir toprak elementlerinin çıkarılması, işlenmesi ve mıknatıs malzemeleri üretimiyle ilgili teknolojilerin ihracatına yeni kısıtlamalar** getiren düzenlemeler açıkladı. Özellikle **elektrikli araçlar, uzay teknolojileri ve silah sistemlerinde** kullanılan bu kritik elementlerin işlenmesiyle ilgili bilgi birikiminin yurt dışına aktarılması artık bakanlık iznine tabi kılındı. Ertesi gün (10 Eylül) Pekin, aralarında ABD'li savunma firmalarının da bulunduğu bazı şirket ve kurumları **yaptırım listesine** aldığını duyurdu. Çin Devlet Piyasa Düzenleme İdaresi (SAMR) aynı gün **ABD'li çip üreticisi Qualcomm hakkında tekelleşme karşıtı (antitröst) soruşturma** başlattığını ilan etti³. Bu gelişme, Çin'in ABD'li teknoloji şirketlerini hedef alan misilleme adımlarının bir parçasıydı. Nitekim kısa süre önce **Nvidia** hakkında da benzer bir soruşturma açılmış; Çin, Nvidia'nın 2019'da Mellanox firmasını devralmasını kendi onay şartlarına aykırı bulduğunu açıklayarak yaptırımları sertleştireceğini duyurmuştu. Bu adımlar, Çin'in sadece ham madde akışını değil, **ABD'li şirketlerin Çin pazarındaki faaliyetlerini de kısıtlayarak** baskı kurmaya çalıştığını gösteriyor⁴.

³<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-opens-probe-into-qualcomm-suspected-anti-trust-violation-2025-10-10>

⁴ age.

Ekim 2025'te Pekin yönetimi nadir element hamlesini daha da ileri taşıdı. **8 Ekim 2025'te** duyurulan yeni kararlar Çin, beş tür nadir elementi (holmiyum, erbiyum, tuliyum, avrupa ve itterbiyum) ilave ederek **ihracat kısıtlaması uyguladığı nadir element sayısını 12'ye çıkardı**. Ayrıca nadir toprakların işlenmesinde kullanılan **onlarca ekipman ve teknolojiyi** de kontrol listesine ekledi. En çarpıcı yenilik ise, **yurt dışında Çin malzemesi veya teknolojisi kullanarak nadir toprak üreten yabancı şirketlerin de Çin'den lisans alma zorunluluğu** getirilmesiydi. Yani örneğin Avustralya veya başka bir ülkede Çin'den tedarik edilen cevheri işleyen bir şirket, ürününü ihraç ederken Çin'in iznine tabi olacaktı. Bu, Pekin'in **ihracat kontrollerini ülke sınırları ötesine taşıyan** agresif bir yaklaşımı benimsediğini gösteriyor. Analistler, bu düzenlemelerin büyük ölçüde **ABD'nin benzer şekilde müttefiklerine kendi ihracat yasaklarını dayatmasına cevap niteliğinde** olduğunu belirtiyorlar.

Çin'in nadir element hamlesinin zamanlaması da manidardır. Bu karar, Trump ve Xi Jinping'in bir zirvede (APEC) buluşmasından hemen önce gelmiş, Pekin böylece görüşme öncesi **pazarlık gücünü artırmayı** hedeflemiştir. Nadir elementler, savunmadan yenilenebilir enerjiye birçok alanda **vazgeçilmez olduğu için**, Çin'in bu kontrollere başvurması Batı'ya verilmiş sert bir mesajdır. Chatham House uzmanlarına göre Pekin, bu adımıyla **"Batı'nın uyanıp imalat tedarik zincirlerindeki Çin bağımlılığına karşı dayanıklılık inşa etmesi gerektiğini"** hatırlatmıştır⁵. Gerçekten de Çin'in hamlesi Batı başkentlerinde endişe yaratmış, Avrupa'daki şirketler tedarik sıkıntıları nedeniyle yeni alternatifler arama çabasına girişmiştir. Çin ise bu endişeleri yatıştırmak için kısıtlamaların "dar kapsamlı ve lisans süreçlerinin kolaylaştırılacağı" açıklamasını yapsa da küresel piyasalarda **stratejik minerallerin jeopolitik bir silah olarak kullanılabileceği** kaygısını güçlendirmiştir.

⁵ <https://www.chathamhouse.org/2025/10/chinas-new-restrictions-rare-earth-exports-send-stark-warning-west>

7. Trump'ın Sert Tepkisi: “Düşmanca Tutum” Suçlamaları

Çin'in Ekim başındaki nadir element kısıtlamaları, ABD Başkanı Donald Trump tarafından “şok edici” ve “bir anda (habersiz) alınmış” kararlar olarak nitelendirildi⁶. Trump, Çin'i bu adımla “çok düşmanca davranmak” ve dünya teknolojik tedarik zincirini “rehin almak” ile suçladı. Özellikle elektronik, yarı iletken, lazer, jet motoru gibi pek çok gelişmiş ürünün bu elementlere dayandığını vurgulayarak Pekin'in küresel ekonomiyi köşeye sıkıştırmaya çalıştığını öne sürdü. Trump yönetimi, Çin'in hamlesine karşı yanıt olarak **olağanüstü sert ticari ve teknolojik tedbirler** duyurdu. Başkan Trump 10 Ekim'de yaptığı açıklamada, **1 Kasım 2025 itibarıyla** (ya da Çin'in ek hamlelerine bağlı olarak daha erken) **Çin'den ithal edilen tüm ürünlere, mevcut tarifelere ek olarak %100 gümrük vergisi koyacağını** ilan etti. Hâlihazırda ateşkes kapsamında %30 olan ABD tarifelerinin üzerine gelecek bu %100 ilave vergi, Çin ürünlerine toplam %130 vergi demek olacak ve bu fiilen ticareti durma noktasına getirebilecek bir seviye anlamına geliyor. Trump ayrıca “tüm kritik yazılımların” Çin'e ihracatının 1 Kasım'dan itibaren yasaklanacağını duyurdu – yani ABD'li firmaların stratejik önemdeki yazılım ve kodları Çin'le paylaşmasına tamamen set çekilecekti. Trump'ın bu sert beyanları, Çin'in attığı adımları **benzeri görülmemiş bir düşmanlık** olarak nitelediğinin göstergesiydi. Nitekim Trump, yaptığı bir sosyal medya paylaşımında Çin lideriyle planlanan görüşmeye atfen “**artık görüşmek için bir neden kalmadı gibi**” ifadelerini kullanarak diplomaside de geri adım düşünebileceğini ima etti. Ardından gazetecilere “**görüşmeyi iptal etmedim ama bu gidişle gerçekleşmeyebilir**” minvalinde konuştu. Bu gerilim tırmanışı piyasaları sarstı: S&P 500 endeksi Trump'ın tehditleriyle Nisan ayından bu yana en sert düşüşü (%2,7) yaşadı. Yatırımcılar, ticaret savaşının yeniden alevlenmesi ve **küresel resesyon** riskinin artmasından endişe duyuyorlar.

Trump, Çin'e yönelik söylemini sadece ABD adına dile getirdiğini, benzer tehditlerle yüz yüze olan diğer ülkeler adına konuşmadığını özellikle vurguladı. Ancak Çin'in hamlelerinin **tüm dünyayı hedef aldığı** öne sürdü; zira nadir element kontrolleri yalnızca ABD'yi değil bu metallere ihtiyaç duyan tüm sanayileşmiş ülkeleri etkileyeceğini öne sürdü. Trump'ın ifadesiyle “**Çin tekeline aldığı her element için, bizim elimizde iki element var**” diyerek ABD'nin aslında Çin'den daha güçlü kozlara sahip olduğunu iddia etti. Bu sözle Trump, ABD'nin küresel ekonomideki tekелci üstünlük alanlarına (örneğin finansal sistem, ileri teknolojiler, rezerv para doları vb.) işaret ediyor ve şimdiye dek bunları devreye sokmasına gerek kalmadığını ima ediyordu. Reuters'in haberine göre Trump, Çin'in “**düşmanca emrivaki mektubunu**” gördükten sonra buna **mali önlemlerle karşılık vermek zorunda kaldığını** ifade etti. Trump'ın “**her Çin elementine karşı bizde iki tane var**” iddiasının retorikten ibaret olma olasılığı yüksek. Zira şu an itibarıyla Çin'in %90'lara varan pazar payıyla tekelleştiği nadir elementlerde ABD ve müttefiklerinin kısa vadede onun yerini doldurması zor⁷. Trump yönetimi bu açığı kapatmak için ABD içindeki nadir element üretim projelerine hız verse de bunun sonuç vermesi zaman alacaktır. Yine de Trump'ın sözleri, **ABD'nin “gerekirse finansal silahlarını da kullanabileceği”** mesajını içererek Pekin'e gözdağı vermeyi amaçladığı çok açık bir biçimde görülüyor.

8. Çok Cepheli Ekonomik ve Teknolojik Gerilimler

ABD-Çin çatışması sadece tarifeler ve çiplerle sınırlı kalmayıp **ekonomi ve teknolojinin sayısız cephesine** yayılmış durumdadır. İki ülke bir yandan tarife artışlarını frenlemek için müzakere ederken, diğer yandan **tarım ürünlerinden ulaştırmaya, finansal düzenlemelerden dijital ticarete** kadar pek çok alanda karşı karşıya gelmektedir.

- **Tarım ve Gıda Ticareti (Soya Fasulyesi):** Çin, tarife savaşının ilk aşamasından beri ABD'den büyük ölçekli tarım ürünü alımlarını stratejik bir koz olarak kullanıyor. 2025 sonbaharında Trump, Çin'in ABD'li çiftçileri “**sadece pazarlık amacıyla soya almayarak zor durumda bıraktığını**” belirtti⁸. Gerçekten de Çin, ABD'de hasat mevsimi olmasına rağmen o yılki mahsulden soya siparişi vermemiş; dünyanın en büyük soya ithalatçısı olarak rotasını Güney Amerika'ya çevirip ABD fiyatlarını baskılamıştı. Bu hamle, Çin'in tarım kozunu müzakere masasında bir kaldıraç olarak kullandığını gösteren önemli bir gelişme. Trump yönetimi ise çiftçilere destek vaat edip Çin'i **anlaşmaya varıldığında tarım ürünü alımlarını dört katına çıkarmaya** zorlamaya çalıştı. Tarım cephesindeki bu çekişme, ABD'nin siyasi olarak hassas Ortadoğu eyaletlerini⁹ etkilediğinden özel önem taşıyor.

⁶<https://www.startribune.com/trump-says-there-seems-to-be-no-reason-to-meet-xi-during-upcoming-asia-trip/601489726>

⁷ <https://www.chathamhouse.org/2025/10/chinas-new-restrictions-rare-earth-exports-send-stark-warning-west>

⁸ <https://www.reuters.com/world/us/trump-xi-meet-four-weeks-us-president-says-2025-10-01>

⁹ ABD'nin “Midwest” bölgesi genel olarak şu eyaletleri kapsar:

- Iowa, Illinois, Indiana, Michigan, Minnesota, Missouri,
- Ohio, Wisconsin, Kansas, Nebraska, North Dakota, South Dakota

- **Enerji ve Hammadde Ticareti:** Tarifelerin karşılıklı tırmandırılması, **ABD'nin sıvı doğal gaz (LNG), ham petrol, kömür gibi enerji ürünlerinin** Çin'e ihracatını da düşürdü. Reuters verilerine göre misilleme tarifeleri nedeniyle 2025'te Çin'in ABD'den tarım ve enerji ithalatı keskin biçimde azaldı. Bunun yerine Çin, Rusya ve Orta Doğu'dan enerji tedarikini artırdı. ABD, Çin'i **Rusya'nın Ukrayna'ya karşı savaşını dolaylı desteklemekle** suçlayarak Pekin'den Rus petrolünü almayı bırakmasını istedi; aksi halde Çin şirketlerine ikincil yaptırımlar uygulamakla tehdit etti. Enerji ticareti böylece ticaret savaşının jeopolitik bir boyutu haline geldi. Öte yandan Çin'in **kritik madenler ihracatını kısıması** (örneğin Temmuz 2023'te Gallium ve Germanyum ihracatına kısıtlama getirmişti) yarı iletken ve savunma sanayiinde küresel endişe yarattı. Çin bu ham maddelerdeki egemenliğini pekiştirmek için 2025'te ihracat kontrol listesine **süper sert metaller içeren ürünleri** de eklediğini duyurdu – bu metaller batarya ve uçak sanayiinde kullanılıyor.
- **Savunma Sanayii ve Askeri Teknoloji:** Çin ile ABD arasındaki gerilimin en hassas konularından biri de **savunma ve askeri teknoloji transferleri**. ABD, Çin'i yüksek teknoloji ürünleri aracılığıyla askeri modernizasyonunu hızlandırmakla suçlarken, Çin de ABD'yi kendi savunmasını tehdit etmekle itham ediyor. Bu kapsamda, ABD'nin Tayvan'a silah satışları özellikle Çin'i kızdıran bir konu. Eylül 2025'te Çin Dışişleri Bakanlığı, **ABD'nin Tayvan'a silah tedarikine karışan 12 Amerikan savunma şirketi ve 10 yöneticisini** yaptırım listesine aldı¹⁰. Lockheed Martin, Raytheon, General Dynamics gibi dev şirketlerin birimleri ve üst düzey yöneticileri bu yaptırımlarla Çin pazarından men edildi. Bu yaptırımlar büyük ölçüde **sembolik** olsa da (ABD'li savunma firmalarının Çin ile doğrudan ticareti kısıtlıdır), Pekin'in Washington'a siyasi mesaj verme ve ABD'li savunma lobisini baskılama niyetini gösteriyor. ABD tarafı ise Çinli firmaları yaptırımlarla hedef alıyor; özellikle **ABD yaptırımlarını ihlal ederek Rusya'ya destek veren** bazı Çinli savunma ve teknoloji şirketleri Amerikan kara listelerine alındı. Örneğin Mayıs 2025'te ABD, Rus savunma sanayiine yardım ettiği gerekçesiyle 15'ten fazla Çinli şirket ve kişiye yaptırım uyguladı. Ayrıca ABD, Çinli teknoloji devleri Huawei ve ZTE'yi yıllardır telekom altyapısında casusluk riski gördüğü için kısıtlamış; 2023'te bu şirketlerin ekipmanlarının ABD ağlarından tamamen çıkarılmasını istemişti. Trump yönetimi de Ekim 2025'te **Amerikan online alışveriş sitelerinin Çin menşeli yasaklı elektronik cihaz listesini milyonlarca ürünü kaldırarak şekilde genişlettiğini** duyurdu. Tüm bunlar, **teknolojinin sivil-askeri ikili kullanımı** nedeniyle ticaret savaşının savunma boyutuna sızdığını gösteriyor.

¹⁰ <https://www.startribune.com/china-sanctions-defense-related-us-companies-and-executives-over-russia-taiwan/600367869>

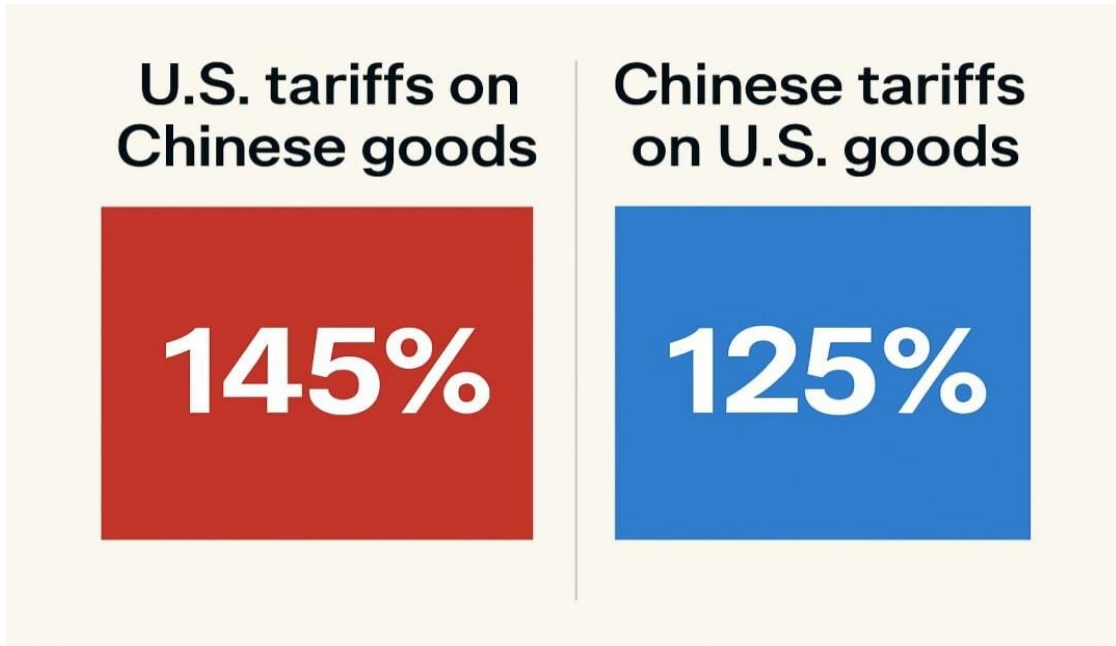

- **Yarı İletken ve Yapay Zekâ Teknolojileri:** ABD'nin ihracat kontrolleri, ileri çipler ve yapay zekâ alanında Çin'i kısıtladığı için bu alan zaten savaşın merkezinde. Buna karşılık Çin de **ABD'li çip şirketlerine regülasyon sopasıyla vuruyor**. Ekim 2025'te Çin, **Qualcomm'un İsrailli otonom sürüş çipi firması Autotalks'ı satın alımını** geç bildirdiği gerekçesiyle antitröst soruşturmasına aldı¹¹. Bu süreçte Qualcomm hisseleri değer kaybetti ve yatırımcılarda Çin'de iş yapma riskine dair kaygılar arttı. Benzer şekilde Çin gümrük yetkilileri, ABD'li Nvidia'nın ülkeye sokmaya çalıştığı yapay zekâ çiplerini sıkı denetime tabi tutarak fiilen **gümrükte yavaşlatma** taktiği uyguladı (Nvidia, ABD kısıtları yüzünden Çin'e yalnız düşük performanslı AI çipleri satabiliyor, ancak Çin bunları da kontrol ediyor). Karşılıklı hamleler, **AI rekabetini** de kızıştırmış durumda: Hem ABD hem Çin, yapay zekâyı destekleyecek donanım ve yazılımlar konusunda birbirini engellemeye çalışıyor. Çin, Eylül 2023'te yerli üretim gelişmiş 7-nanometre çipli akıllı telefon (Huawei Mate 60) piyasaya sürerek ABD'ye meydan okudu; ABD ise bunun ardındaki çipleri üreten SMIC firmasını daha ağır yaptırımlarla hedef aldı. Geline nokta **yarı iletken savaşı ile yapay zekâ yarışı iç içe geçerek** iki ülkenin teknoloji ekosistemlerini birbirinden ayırmaya doğru evriliyor.

¹¹ <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-opens-probe-into-qualcomm-suspected-anti-trust-violation-2025-10-10>

- **Deniz Taşımacılığı ve Lojistik (Liman Ücretleri):** Ticaret savaşının daha az dikkat çeken cephelerinden biri de **denizcilik ve lojistik sektöründe** ortaya çıktı. ABD, 2025 ortalarında Çin’e ait veya Çin’de üretilmiş gemilere ABD limanlarına girişte ek ücretler koyma kararı aldı. Örneğin Ekim 2025’ten itibaren **Çin menşeli gemilere ABD limanlarında net ton başına 50\$ sabit ücret** uygulanmaya başlandı¹². Bunun gerekçesi, Çin’in deniz taşımacılıkta haksız avantaj elde ettiği ve ABD gemicilik sanayisini zayıflattığı iddiasıydı. Pekin bu adımı “*açıkça ayrımcı, küresel tedarik zincirini bozucu*” olarak kınadı. Çin de misillemede gecikmedi: 10 Ekim 2025’te açıkladığı düzenlemeyle **ABD bağlantılı gemilerden** (ABD’de %25’ten fazla hissesi veya kontrolü ABD’li fona ait gemiler dahil) Çin limanlarına uğradığında ton başına 400 Yuan (56\$) ücret almaya başladı, bu ücretin her yıl kademeli artıp 2028’de 1.120 Yuan’a (157\$) çıkacağı duyuruldu. Üstelik Çin, **ABD’li yatırım fonlarının mülkiyetindeki yabancı bayraklı gemileri dahi** kapsam içine alarak geniş bir kitleyi hedefledi. Analistler, Çin’in bu hamleyle **çok sayıda uluslararası nakliyat firmasını etkileyecek geniş bir ağ oluşturduğunu** belirtiyor. Hesaplamalara göre Çin’in liman ücretleri, küresel petrol tanker filosunun %10’unu, LNG tankerlerinin de %10’unu etkileyecek düzeyde geniş tutulmuştu. Bu karşılıklı liman ücretleri, **deniz taşımacılığı maliyetlerini yükselterek küresel ticareti yavaşlatma riski** taşıyor. Dünya Armatörler Birliği, her iki ülkenin hamlelerinin “malların dolaşımına daha fazla karmaşıklık ve maliyet getirdiği, zaten baskı altındaki küresel ticareti daha da zora soktuğu” uyarısını yaptı¹³.

- **Havacılık ve Sivil Havayolu Ulaşımı:** Ulaştırma cephesindeki bir diğer gerilim, **havayolu rotaları ve üst uçuş hakları** konusunda patlak verdi. Rusya’nın Ukrayna’yı işgali sonrasında 2022’de ABD ve Avrupa, Rus uçaklarına kendi hava sahalarını kapatmış, Moskova da misilleme olarak ABD ve AB uçaklarının Rusya üzerinden uçuşunu yasaklamıştı. **Çin havayolları ise** bu yasağa tabi olmadıkları için **Atlantik aşırı uçuşlarda Rusya üzerinden geçerek** daha kısa rotaları kullanmaya başladılar. Bu durum, New York-Pekin gibi güzergâhlarda Çinli taşıyıcılara **yakıt ve zaman avantajı** sağlarken, ABD’li havayollarını rekabette dezavantajlı konuma soktu. Ekim 2025’te Trump yönetimi, **Çin havayollarının Rus hava sahasını kullanmasını yasaklayan** bir düzenleme önerdi. Ulaştırma Bakanlığı, Çinli şirketlerin Rusya üzerinden uçmasının “*haksız rekabet yarattığını*” ve Amerikan şirketlerine “*ciddi olumsuz etkileri*” olduğunu belirtti¹⁴. Bu yasak hayata geçerse Air China, China Eastern, China Southern gibi büyük Çinli havayolu firmalarının ABD seferleri daha uzun rotalara mecbur kalacaktı. Pekin ise bu öneriyi “**sorumsuz bir adım**” diyerek kınadı. Uzmanlar, havacılık alanındaki bu hamlenin de ticaret savaşının bir parçası olduğunu, zira hemen öncesinde Çin’in nadir element hamlesinin geldiğini hatırlatıyorlar¹⁵. Nitekim Trump yönetimi de Çin’in nadir element kısıtını açıklamasının hemen ardından bu uçuş yasağını gündeme getirmiştir. Havacılık cephesinde ayrıca Çin ile ABD arasında **uçuş izinleri, yeni hat açma müzakereleri** de gergin seyrediyor; pandemi öncesi haftada 150’den fazla karşılıklı uçuş yapılabilirken, güven ve izin sorunları nedeniyle bu sayı uzun süre düşük kaldı. Sonuç olarak hava taşımacılığında da **jeopolitik rekabetin damga vurduğu bir ayrışma** yaşanmaktadır.

¹² <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/china-hit-us-ships-with-additional-port-fees-october-14-2025-10-10>

¹³ age.

¹⁴ <https://www.reuters.com/world/china/trump-proposes-barring-chinese-airlines-flying-over-russia-us-flights-2025-10-09>

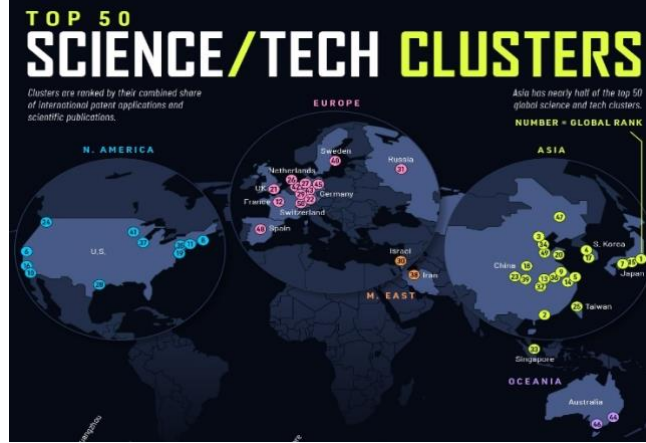
¹⁵ age.

Yukarıda sayılanlar dışında, **finansal piyasalar, dijital ekonomi, akademik iş birliği** gibi alanlarda da gerilim hissedilmektedir. Örneğin, ABD borsalarında Çinli şirketlerin halka arzlarına yönelik sıkı denetimler, Çin’de faaliyet gösteren ABD’li danışmanlık firmalarına yönelik casusluk soruşturmaları, vize kısıtlamaları gibi karşılıklı adımlar ikili ilişkilerin hemen her veçhesine sirayet etmiş durumdadır. Neticede, **ABD ile Çin arasındaki rekabet “yeni soğuk savaş” benzetmelerine yol açacak ölçüde çok cepheli bir mücadeleye dönüşmüştür.** Bu mücadele, **küresel tedarik ağlarını yeniden şekillendirmekte** ve diğer ülkeleri de taraf seçmeye zorlayabilecek bir kutuplaşma dinamiği yaratmaktadır.

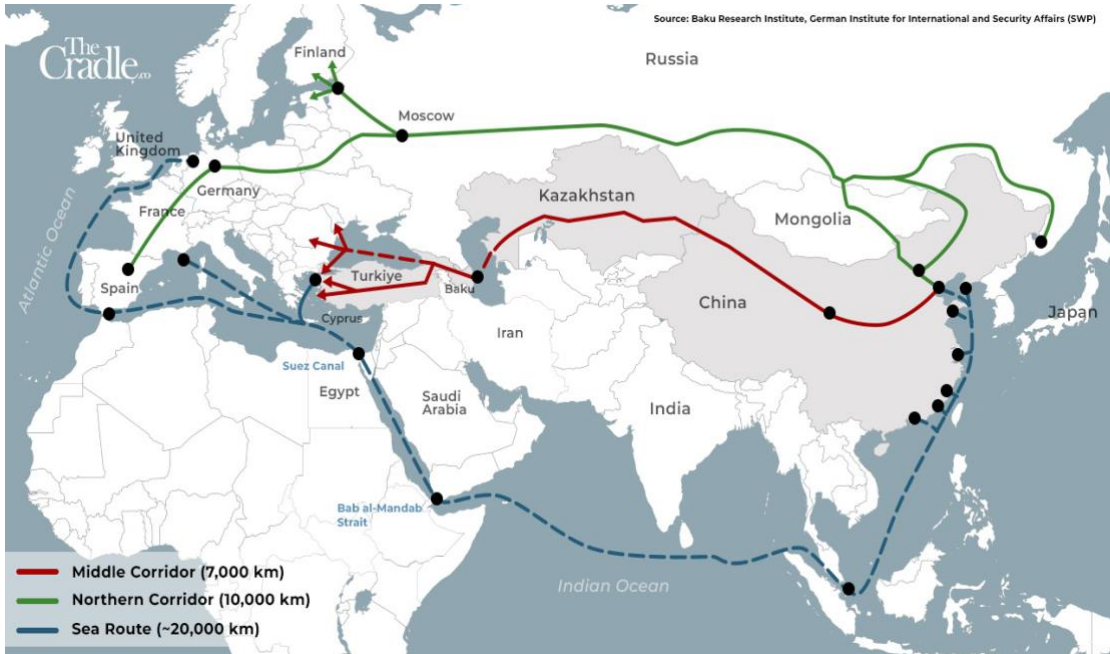
9. Sonuç: Stratejik Rekabetin Anlamı ve Türkiye’ye Etkileri

Küresel Paylaşım Savaşında Kaynaklardan Standartlara Hegemonya Mücadelesinde ne paylaşıyor?

1. **Teknoloji düğümleri:** İleri yarı iletken üretimi, EDA yazılımları, AI donanım-yazılım ekosistemi, bulut/HPC altyapısı.

2. **Kritik girdiler:** Nadir topraklar (Nd, Pr, Dy, Tb), batarya mineralleri (Li, Ni, Co, grafit), ileri malzemeler (galyum, germanyum, yapay elmas işleme girdileri).
3. **Standartlar ve protokoller:** 5G/6G, siber güvenlik, veri yerelleştirme, yapay zekâ güvenlik/şeffaflık çerçeveleri.
4. **Lojistik/koridorlar:** Deniz ve demiryolu hatları, liman ağları, kıyı ötesi üretim üsleri (friend-shoring).

5. **Sermaye akışları:** Girişim sermayesi, doğrudan yatırımlar ve “çıkış yatırımı (outbound)” filtreleri.

6. **Veri ve yetenek:** Büyük veri ve yazılım-donanım yetenek havuzu, üniversite-sanayi Ar-Ge kümeleri.

Paylaşımın araçları (oyun kuralları nasıl değişiyor?)

- **Dış ticaret kalkanları:** Tarife artışları, anti-damping, menşe kuralları.
- **Tekno-jeopolitik kontroller:** İhracat lisansları, “kritik yazılım” kısıtları, askeri-çift kullanımlı eşik değerler.
- **Yatırım Taramaları:** İçeri/ dışarı yatırım taraması (CFIUS¹⁶ benzeri), outbound kısıtları.
- **Rekabet hukuku ve veri rejimleri:** Antitröst hamleleri, veri yerelleştirme, bulut/AI denetimleri.
- **Hammadde siyaseti:** İhracat kontrolleri, kota-lisans mekanizmaları, uzun vadeli offtake anlaşmaları.
- **Standart savaşları:** Teknik standartlar, sertifikasyon ve güvenlik protokolleri üzerinden pazar kapısı açma/kapama.

Neden şimdi?

- **Güvenlik-ekonomi iç içeliği:** Çip/AI, savunma ve kritik altyapı ile doğrudan bağlantılı.
- **İklim dönüşümü ve tedarik baskısı:** Rüzgâr, şebeke depolama gibi sektörler aynı nadir girdilere yükleniyor.
- **Demografi ve maliyet farkları:** Yakın üretim (near/friend-shoring) çağında üretim haritası yeniden çiziliyor¹⁷.
- **Finansal parçalanma:** Yaptırımlar, ikincil yaptırımlar, ödeme sistemlerinde bloklaşma.

Bu resimde ABD-Çin hattı ne anlama geliyor?

- **ABD’nin stratejisi:** İleri düğümde (EDA, litografi, AI GPU bellek/bant) hız kesmek; sermaye ve yazılım katmanına kadar regülasyonu genişletmek.
- **Çin’in stratejisi:** REE/ileri malzeme ve antitröst/pazar erişimi gibi alanlarda karşı-kaldıraç; içeride ikame, dışarıda lisans-kota ile pazarlık gücü.

¹⁶ CFIUS (Committee on Foreign Investment in the United States), yani “Amerika Birleşik Devletleri Yabancı Yatırımlar Komitesi”, ABD’nin ulusal güvenlik gerekçesiyle yabancı yatırımları inceleyen ve gerekirse engelleyen hükümetler arası bir düzenleyici kuruldur.

¹⁷ <https://www.bcg.com/publications/2023/harnessing-tectonic-global-shift-in-manufacturing?>

Ana Pazar	Potansiyel Near / Friend-Shoring Bölgeleri	Avantajları / Öne Çıkan Sektörler
Kuzey Amerika (ABD, Kanada)	Meksika, Karayipler, Güney Amerika (Kolombiya, Peru)	Lojistik maliyet düşmesi, Gümrük Birliği / NAFTA/USMCA bağlantısı, otomotiv, elektronik montaj.
Avrupa Birliği	Türkiye, Fas, Kuzey Afrika, Doğu Avrupa (Polonya, Çekya, Macaristan), Balkanlar	AB içi tedarik avantajı, düşük gümrük bariyerleri, lojistik avantaj, tekstil / hazır giyim / otomotiv ve elektronik sektörlerde.
Japonya / Güney Kore / Asya Pasifik	ASEAN ülkeleri (Vietnam, Tayland, Endonezya), Hindistan, Filipinler	Çip / elektronik montaj, tüketici elektroniği, düşük işçilik maliyeti, bölgesel tedarik Zinciri yakınlığı.
Orta Doğu / Körfez Ülkeleri	Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye (transit koridor)	Enerji yoğun sanayi, petrokimya, güneş enerjisi panelleri, lojistik geçiş güzergâhı avantajı.
Afrika (Kuzey & Batı Afrika)	Fas, Fas’ın limanları (Casablanca, Tanger), Cezayir, Senegal, Mısır	Avrupa’ya yakınlık, işçi maliyeti avantajı, coğrafi konum, AB-Afrika ticaret anlaşmaları.

Olası gidiş yolları (senaryolar)

- **Sert ayrışma:** Tedarik zincirleri iki büyük blokta kalın çizgilerle ayrılır; maliyet artar, inovasyon hızı kısa vadede düşer, güvenlik payı artar.
- **Kontrollü rekabet:** Tarife ve lisanslar sürer; ancak sektör bazlı mini-mutabakatlarla kısmi geçirgenlik korunur.
- **Modüler yakınsama:** Kritik düğümler ayrışırken, düşük-orta teknolojide çok kutuplu ama uyumlu alt pazarlar oluşur.

Sonuç: Yukarıdaki gelişmeler değerlendirildiğinde, **ABD-Çin geriliminin ekonomi ve teknolojinin farklı cephelerinde tırmanmakta olduğu** açıkça görülmektedir. Tarife savaşından çıkış yolu aransa da “**çip savaşı**” gibi alanlarda çatışma daha da derinleşmiştir. Her iki taraf da karşındakine **stratejik üstünlük sağlayan kozlarını** kullanmaktan çekinmiyor: ABD, küresel finans sistemi, yüksek teknoloji ihracatı ve müttefik ağlarıyla Çin’i çevrelemeye çalışırken; Çin de üretim ve tedarik zincirlerindeki hakimiyetini (nadir elementler, dev iç pazar, üretim kapasitesi) **ekonomik bir silaha** dönüştürmeye çalışıyor. **Karşılıklı ekonomik yıkım riskinin yüksek bir durum var.** Gerçekten de son hamleler, bir yandan **90 günlük ateşkeslerin** sonuna gelindiğini ve **geçici uzlaşmanın yerini yeniden “tam ölçekli” bir çekişmeye bıraktığını** gösteriyor. Trump’ın 1 Kasım için duyurduğu devasa tarifelerin yürürlüğe girmesi halinde ticaret hacminin keskin düşeceği ve küresel büyümenin ciddi darbe alacağı uyarıları yapılmaktadır. Uluslararası Para Fonu (IMF), Nisan 2025 tarihli değerlendirmesinde **tırmanan ticaret gerilimlerinin hem kısa hem uzun vadede büyümeyi baltalayabileceğini** ve belirsizliğin yatırım ortamını zedelediğini belirtmiştir ([imf.org](https://www.imf.org).) IMF ayrıca **artacak ticaret savaşı risklerinin gelişen piyasalar için ani finansal sıkılaşma ve sermaye çıkışları anlamına gelebileceğini** vurgulayarak küresel ekonomide aşağı yönlü risklerin güçlendiği uyarısını yapmıştır¹⁸.

Çin’in gerçek amacına gelince; Pekin yönetimi, ABD’nin teknoloji ambargosuna ve ticari baskılarına boyun eğmek yerine **kendi ekonomik egemenlik araçlarını devreye sokarak** Washington’a geri adım attırmayı hedefliyor. Nadir toprak elementlerine getirilen kısıtlamalar, Çin’in küresel pazardaki tekeli **ekonomik bir kozaya çevirme niyetini** açıkça ortaya koydu. Pekin, bu adımla hem **müzakere masasında avantaj elde etmeyi**, hem de Batı’yı “**birbirimize bağımlıyız, beni dışlarsanız siz de zarar görürsünüz**” diyerek uyarmayı amaçlıyor. Diğer yandan, Çin bu hamlelerinin yalnız ABD’yi değil tüm dünyayı etkilediğinin farkında. Bu nedenle, küresel kamuoyunda sorumlu aktör imajını zedelememek için kısıtlamaların milli güvenlik gerekçeli ve “sınırlı” olduğunu vurgulamaya özen gösteriyor. Ancak özellikle Batı’da bu adımlar “**ekonomik zorlama**” olarak algılanıyor ve **tedarik kaynaklarını çeşitlendirme** yönündeki çabalara hız kazandırması zayıf bir olasılık olsa da bekleniyor.

ABD cephesinde ise Trump’ın söylemi, **Çin’in tüm dünyayı hedef aldığı** ve sadece ABD’nin değil küresel düzenin Çin tarafından tehdit edildiği yönünde. Trump’ın “*dünya barışının tesis edildiği gün böyle bir adım atmaları tesadüf olmayabilir*” şeklindeki ifadesi (Orta Doğu’da barış ilanına atfen), Çin’in uluslararası dikkatleri başka yöne çekmek ya da ABD’nin başarılarını gölgelemek gibi jeopolitik hesaplarla davrandığı imasını taşıyor. Bu tür söylemler, ABD’nin müttefiklerini de Çin’e karşı ortak cephe almaya çağırma stratejisinin parçasıdır. Nitekim Trump, Çin’e karşı aldığı önlemlerde **yalnızca ABD adına konuştuğunu** söylese de örneğin Çin’in nadir element kısıtlarına misillemede bulunurken **benzer tehdit altındaki diğer ülkelerin de çıkarına hizmet ettiğini** ima etmektedir. Bu noktada, rekabetin **küresel güç dengelerini etkileyecek bir mücadele** olduğu ve sonuçlarının yalnız ikili düzeyde kalmayacağı güçlü bir ihtimal.

Türkiye’ye etkilerine değinecek olursak: ABD-Çin arasındaki bu çok cepheli gerilim, küresel ekonominin tüm aktörleri gibi Türkiye’yi de dolaylı yoldan etkilemektedir. Her şeyden önce, **küresel ticaret hacmindeki yavaşlama** ve belirsizlik ortamı, dış ticarete dayalı Türk ekonomisi için riskler barındırıyor. Ticaret savaşları nedeniyle dünya genelinde tarifelerin yükselmesi, talebin daralması ve büyümenin yavaşlaması durumunda Türkiye’nin ihracat pazarları da olumsuz etkilenebilir. IMF, ticaret savaşının tırmanmasının özellikle gelişmekte olan ekonomilerde sermaye çıkışlarını tetikleyebileceği ve finansal koşulları ani şekilde sıkılaştırabileceği konusunda uyarıyor.

Öte yandan, **tedarik zincirlerinin yeniden yapılanması** Türkiye’ye bazı fırsatlar da sunabilir. ABD ile Çin arasındaki kopuş, Avrupa ve ABD’li şirketlerin Çin dışındaki üretim merkezlerine yönelmesine yol açabilir. Türkiye, coğrafi konumu, üretim kapasitesi ve Gümrük Birliği avantajıyla **alternatif tedarik merkezi** olarak öne çıkabilir. Nitekim son dönemde bazı Batılı şirketlerin tedariklerini kısmen Türkiye’ye kaydırma eğilimleri görülmektedir. Özellikle **otomotiv, tekstil, beyaz eşya, elektronik montaj** gibi alanlarda Türkiye yatırım çekebilir. Ancak bu fırsattan yararlanmak, Türkiye’nin yatırım iklimini iyileştirmesine ve nitelikli üretim kapasitesini artırmasına bağlıdır.

Teknoloji ve sanayi alanında ise ABD-Çin gerilimi Türkiye’ye hem dersler hem meydan okumalar getiriyor. Bir yandan yarı iletken, yapay zekâ, pil teknolojileri gibi kritik sektörlerde **küresel arz kısıtları** yaşanması, Türkiye’nin bu alanlardaki tedarikini zorlaştırabilir. Örneğin Çin’in nadir element ihracatını kısıması, bu elementlerin kullanıldığı

¹⁸ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2025/04/22/world-economic-outlook-april-2025>

yenilenebilir enerji ekipmanları, elektrikli otomobil bataryaları ve savunma sanayi parçalarının maliyetini yükseltebilir. Türkiye, milli teknoloji hamlesi çerçevesinde elektrikli araç ve savunma sanayi projelerine ağırlık vermektedir; ancak bunlar için gerekli miktatlar, alışımlar ve elektronik komponentlerde dışa bağımlıdır. Küresel fiyat artışları ve kıtlıklar, bu projelerin maliyet ve zamanlamasını olumsuz etkileyebilir. Bu durum, **Türkiye’yi kritik hammaddeler konusunda kendi kaynaklarını araştırmaya veya alternatif tedarik anlaşmaları yapmaya sevk edebilir.**

Son olarak, **geniş bir makro perspektifle** bakıldığında ABD-Çin mücadelesi **yeni bir küresel ekonomik düzen** arayışını beraberinde getiriyor. Dünya Bankası, OECD gibi kurumlar ticaret savaşlarının fakirleştirici etkilerine dikkat çekerek çok taraflı ticaret sisteminin önemini vurguluyor. Türkiye gibi orta büyüklükte ekonomiler, korumacılığın yaygınlaşmasından genelde zarar görürler; dolayısıyla **küresel serbest ticaretin korunması Türkiye’nin çıkarıdır.** Türkiye, G20 üyesi olarak hem ABD hem Çin ile konuşabilen nadir ülkelerden biridir ve bu platformlarda **diyalog ve kurallara dayalı ticaret** çağrısını sürdürmelidir. Ayrıca **Asya ile Avrupa arasında köprü konumu**, Türkiye’yi bu iki dev arasında potansiyel bir **lojistik ve üretim üssü** haline getirebilir. Örneğin Orta Koridor girişimi, Çin’in Kuşak-Yol projesine alternatif taşımacılık imkânları sunarak Türkiye’yi oyun kurucu yapabilir.

ABD-Çin arasındaki gerilim kısa vadede çözülecek gibi görünmüyor ve aksine **farklı sektörlere yayılarak derinleşiyor.** Bu durum, küresel ekonomide bölünme ve belirsizlik yaratırken, diğer ülkeler için hem riskler hem fırsatlar doğuruyor. Karar vericiler ve yatırımcılar için önemli olan, bu **yeni jeoekonomik denge arayışını doğru okuyup** ulusal stratejileri buna göre ayarlamaktır. Türkiye de bu süreçte **kendi ekonomik güvenliğini sağlamak, kritik teknolojilerde dışa bağımlılığı azaltmak ve küresel rekabette pozitif pay almak** için proaktif adımlar atmalıdır.

Ticaretin ve teknolojinin silah haline geldiği bu yeni dönemde uluslararası iş birliğini tamamen koparmak herkes için zararlı olacak, iş birliği imkânlarını canlı tutmak ise küresel refah açısından kritik önem taşıyacaktır.

Kaynaklar:

- Reuters Haber Ajansı. “US, China extend tariff truce by 90 days, staving off surge in duties.” *Reuters*, 12 Ağustos 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “Trump says China’s Xi using soy as negotiation tactic ahead of talks.” *Reuters*, 1 Ekim 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “China expands rare earths restrictions, targets defense and chips users.” *Reuters*, 10 Ekim 2025.
- Chatham House. “China’s new restrictions on rare earth exports send a stark warning to the West.” *Chatham House*, 10 Ekim 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “China opens antitrust probe into Qualcomm over its Autotalks deal.” *Reuters*, 10 Ekim 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “Trump threatens tech export limits, new 100% tariff on Chinese imports starting Nov. 1 or sooner.” *Associated Press* (Star Tribune üzerinden), 10 Ekim 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “Trump ratchets up US-China trade war, promising new tariffs.” *Reuters*, 10 Ekim 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “China hits back on US port fees with retaliatory levies.” *Reuters*, 10 Ekim 2025.
- Reuters Haber Ajansı. “Trump proposes barring Chinese airlines from flying over Russia on US routes.” *Reuters*, 10 Ekim 2025.
- Associated Press. “China sanctions US defense-related companies and executives over Russia, Taiwan.” *AP News* (Star Tribune üzerinden), Eylül 2025. Uluslararası Para Fonu (IMF). *World Economic Outlook – April 2025: A Critical Juncture amid Policy Shifts*. IMF Raporu, Nisan 2025.

Prof. Dr. Murat KOÇ / Çağ Üniversitesi Bölgesel Güvenlik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi